

POSTRZEGANIE I RESPEKTOWANIE GODNOŚCI WIĘŹNIÓW PRZEZ FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY WIĘZIENNEJ

THE PERCEPTION OF, AND RESPECT FOR, PRISONERS' DIGNITY AMONG PRISON SERVICE OFFICERS

Katarzyna Lenart-Kłoś^{1(A,B,C,D,E,F,G)}

¹Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Polska
The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland

Lenart-Kłoś, K. (2019). Postrzeganie i respektowanie godności więźniów przez funkcjonariuszy Służby Więziennej/ The perception of, and respect for, prisoners' dignity among Prison Service officers, *Rozprawy Społeczne/Social Dissertations*, 13(4), 83-95.
<https://doi.org/10.29316/rs/113653>

Wkład autorów/
Authors' contribution:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Dane – analiza i statystyki/
Data analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Streszczenie

Cel pracy. Celem pracy jest ustalenie postaw funkcjonariuszy Służby Więziennej wobec godności osób pozbawionych wolności, a w szczególności zbadanie korelacji między wybranymi uwarunkowaniami (płcią, działem pracy, stażem zawodowym, religijnością i stanem cywilnym) i postrzeganiem godności osób pozbawionych wolności wraz z implikacjami.

Materiał i metoda. Badania przeprowadzono w latach 2014-2015 wśród 475 funkcjonariuszy Służby Więziennej pracujących w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności. Badania zostały zrealizowane za pomocą ankiety audytoryjnej w ośrodkach szkoleń Służby Więziennej.

Wyniki. Funkcjonariusze działu ochrony, osoby z dłuższym doświadczeniem zawodowym i mniej religijne postrzegają więźniów, jako ludzi gorszych od pozostających na wolności. Wychowawcy częściej niż pracownicy działu ochrony używają w kontaktach z więźniami formy „pan/pani”, natomiast osoby z dłuższym stażem pracy częściej zwracają się po imieniu. Respondenci pozostający w związku i regularnie praktykujący są bardziej skłonni zaryzykować życie w obrocie skazanych.

Wnioski. Do cech społeczno-demograficznych funkcjonariuszy Służby Więziennej różnicujących postrzeganie godności więźniów należą: dział pracy, staż zawodowy, stan cywilny i religijność. Nie wykazano natomiast istotnego zróżnicowania w zależności od płci.

Słowa kluczowe: godność, Służba Więzienna, więziennictwo, więźniowie

Summary

Purpose of the work. The purpose of this article is to identify the attitudes of Prison Service officers towards the dignity of imprisoned people, and in particular to explore the correlations between selected determinants, such as gender, department, professional experience, religiosity, and marital status, and the perception of the dignity of prisoners, and their implications.

Research material and methods. This study was conducted between 2014 and 2015 among 475 Prison Service officers working in direct contact with prisoners. The study had the form of a group-administered questionnaire and was carried out in Prison Service training centres.

Results. Officers who worked in the Security Department, had longer professional experience, and were less religious, perceived prisoners as inferior to people living outside prison. Rehabilitation officers were more likely than Security Department officers to address prisoners using “sir/madam”, and more senior ones were more likely to be on first name terms with prisoners. Respondents who were in a relationship and were practising believers were more likely to risk their lives to defend prisoners.

Conclusions. The socio-demographic characteristics that determined how Prison Service officers perceived prisoners and their dignity included the department in which they worked, their professional experience, marital status and religiosity. No significant differences were found between genders.

Key words: dignity, Prison Service, prison system, prisoners

Tabele/Tables: 6

Ryciny/Figures: 0

Literatura/References: 21

Otrzymano/Submitted:
sierpień/August 2019

Zaakceptowano/Accepted:
listopad/November 2019

Adres korespondencyjny: dr Katarzyna Lenart-Kłoś, Instytut Nauk Socjologicznych, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, katarzyna.lenart-klos@kul.pl, ORCID iD: 0000-0001-6429-6152

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Katarzyna Lenart-Kłoś

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Wprowadzenie

Więziennictwo polskie w ostatnich dziesięcioleciach podlega intensywnym przemianom. W kontekście transformacji ustrojowej w Polsce dokonało się przejście od więzień represyjnych do prospołecznych. Już na początku lat 90. XX wieku położono nacisk na częstsze korzystanie z przepustek i możliwości warunkowego zwolnienia. Zmiany zaszły również w relacjach skazanych z funkcjonariuszami. Więźniowie przestali być traktowani przedmiotowo, czego symbolicznym wyrazem było zaprzestanie zwracania się do nich w formie bezosobowej „wy”. Oprócz tego skazani uzyskali prawa do posiadania w celach prywatnej odzieży i sprzętów domowych (Dubiel, 2009). Przede wszystkim dążono jednak do zmian w płaszczyźnie mentalnej. Wrogość we wzajemnych kontaktach funkcjonariuszy i więźniów próbowano zastąpić relacjami wysokiej jakości, które by umożliwiły lepszą reintegrację skazanych.

Obecnie, kiedy więźniowie zyskują coraz więcej praw, warto zastanowić się nad zdefiniowaniem na nowo podstawy budowania stosunków między tymi grupami. Za fundament relacji między funkcjonariuszami a więźniami przyjmuje się uznanie godności każdego człowieka za wartość podstawową, w konsekwencji wzajemne poszanowanie. Godność można ujmować dwojako. Godność osobowa jest wrodzona, niezbywalna i trwała. Zatem godności osobowej nie można stracić, jest niezbywalna z uwagi na to, że każdy człowiek posiada ją przez fakt bycia osobą ludzką. Moralny obowiązek człowieka polega zaś na unikaniu działań, które by mogły naruszyć tą przyrodzoną godność ludzką (Sikorski, 2004). Natomiast godność osobowościowa, nazywana też osobistą, jest efektem wychowania, pracy człowieka nad sobą czy też oddziaływania środowiska społecznego. Ten rodzaj godności można utracić przez niemoralne zachowanie lub pod wpływem czynników zewnętrznych (Mazurek, 2001). Powyższe dwa wymiary godności są komplementarne i pozwalają spojrzeć na osobę całościowo. Człowiek posiada godność nie tylko z tytułu urodzenia, ale jest też w stanie ją wypracować, pomnażać i rozwijać. Godność osobowa była w sposób szczególny opisywana przez Johannes Messnera, Jacquesa Maritaina, Adama Rodzińskiego, Karola Wojtyłę, Tadeusza Stycznia i Franciszka Mazurka, natomiast godność osobowościową opisywała Maria Ossowska, Józef Koziński i Niklas Luhmann.

Godność stanowi także podstawę praw człowieka. Prawa przysługują, więc jednostkom z samego faktu bycia człowiekiem (por. Mazurek, 2001; Fel, 2007; Wódka, 2019). Mimo, że godność i prawa człowieka przysługują wszystkim, to jednak poczucie godności w więzieniu zależy od różnych czynników. Na poczucie godności mają wpływ wysokość i słuszność kary, traktowanie więźnia w jednostce penitencjarnej, a także funkcjonowanie Służby Więziennej (Cekiera, 2005). Ludzie pozbawieni wolno-

Introduction

Over the last few decades, Polish prison system has been undergoing major transformations. Following the transformation of its political system, Poland moved from repressive to prosocial prisons. Already in the early 1990s, the system shifted to more frequent temporary releases and allowing prisoners to be released on parole. There were also changes in the relationships between prisoners and prison officers. Prisoners are no longer treated instrumentally. This has been marked by the departure from the impersonal, plural 'you' towards more personal forms of address. In addition, prisoners have been allowed to keep some of their private clothes and household appliances in their cells (Dubiel, 2009). But, above all, there have been efforts to produce a shift in attitudes. There have been attempts to replace the animosities between prison officers and prisoners with high-quality relationships to help prisoners rehabilitate better.

Currently, as prisoners have more and more rights, it is important to redefine the basis for building the relationships between those two groups. It is assumed that the relationship between prison officers and prisoners is based on the assumption that human dignity is a fundamental value and, as such, should inspire mutual respect. There are at least two categories of dignity, the one described by Sikorski, and the other by Mazurek. One is personal, or intrinsic, dignity, which is innate, inalienable and permanent. Therefore, one cannot be deprived of personal dignity, as each person has it by virtue of being a human being. So each person has a moral obligation to avoid any behaviour that could cause damage to this inherent human dignity (Sikorski, 2004). And the other, referred to as extrinsic dignity, is the by-product of one's upbringing, self-improvement efforts, and social background. This type of dignity can be destroyed through immoral behaviour or external factors (Mazurek, 2001). These two types of dignity are complementary and produce a complete picture of a person. People have not only inborn dignity, but also one that can be developed, worked on, and built up. Intrinsic dignity was especially presented by Johannes Messner, Jacques Maritain, Adam Rodziński, Karol Wojtyła, Tadeusz Styczeń and Franciszek Mazurek and the other, extrinsic dignity was developed by Maria Ossowska, Józef Koziński and Niklas Luhmann.

Dignity is also the basis for human rights. Therefore, individuals have rights because of the mere fact of being human (c.f., Mazurek, 2001; Fel, 2007; Wódka, 2019). While everyone has dignity and human rights, the sense of dignity in prison depends on a variety of factors. What affects the sense of dignity is how long the sentence is and whether it is viewed as fair, how the prisoner is treated in a penitentiary institution, and how the Prison Service operates (Cekiera, 2005). Even

ści nie są jednocześnie pozbawieni godności. Stąd też obowiązek poszanowania godności ludzkiej znajduje swój wyraz w odpowiednich przepisach dotyczących organizacji Służby Więziennej, zwłaszcza dotyczących etyki zawodowej tej formacji.

Podstawowym dokumentem regulującym pracę funkcjonariuszy więziennych jest Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej. Artykuł 2 Ustawy wymienia podstawowe zadania realizowane przez Służbę Więzienną, a wśród nich między innymi zapewnienie osobom skazanym przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej, a także humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności (Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej). Do kategorii godności odwołuje się także art. 27 Ustawy o Służbie Więziennej, w myśl, którego obowiązkiem funkcjonariuszy jest poszanowanie praw i godności osób pozbawionych wolności. Ustawa ta w art. 33 ust. 1 pkt. 1 nakłada na Dyrektora Generalnego Służby Więziennej obowiązek określenia zasad etyki zawodowej w formie regulaminu. Zasady etyki zawodowej powinny być oparte na wartościach i normach moralnych i wskazywać na zasady postępowania funkcjonariuszy wobec osadzonych, wobec współpracowników, a także wynikać ze specyfiki zawodu funkcjonariusza. Zapis ustawowy został zrealizowany w postaci Regulaminu nr 1/2010 Dyrektora Generalnego z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. W sposób szczególny dwa paragrafy odnoszą się do godności człowieka. §2 Regulaminu odwołuje się do najbardziej podstawowych atrybutów przysługujących każdemu człowiekowi: „Funkcjonariusz i pracownik wypełnia swoje obowiązki z poszanowaniem praw i godności człowieka, uznając jego podmiotowość oraz przestrzegając zasady równego traktowania”. §5 odnosi się do obowiązku postępowania w sposób godny funkcjonariusza publicznego, zarówno w służbie, jak i poza nią, a także unikania sytuacji, które naruszają godność innych osób (Regulamin Dyrektora Generalnego z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej).

W perspektywie europejskiej warto przywołać Rekomendację Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Europejskiego Kodeksu Etyki dla Personelu Więziennego z 12 kwietnia 2012 r. Zawiera ona szereg wskazań dla funkcjonariuszy kształtujących ich relacje między innymi z więźniami. Rekomendacja nakłada na personel więzienny powinność poszanowania godności ludzkiej, a także odnoszenia się do skazanych oraz współpracowników z szacunkiem oraz uprzejmością (Recommendation CM/Rec(2012) 5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff, Komitet Ministrów Rady Europy). Tzw. miękkie prawo międzynarodowe, które nie ma charakteru wiążącego, także wychodzi od pojęcia godno-

though someone has had their freedom restricted, that person still have its dignity. Consequently, the obligation to respect human dignity is provided for in the relevant regulations concerning the organisation of the Prison Service, and in particular its code of ethics.

The primary document to govern the work of prison officers in Poland is the Prison Service Act of 9 April 2010. Article 2 of the Act specifies the basic tasks to be carried out by the Prison Service. These include ensuring that prisoners have their rights respected, especially by providing decent living conditions, respecting their dignity, providing health care and allowing religious practices, as well as treating prisoners in a humane way (Prison Service Act of 9 April 2010). The issue of dignity is also addressed in Article 27 of the Prison Service Act, which requires prison officers to respect the rights and dignity of prisoners. Under Article 33.1.1, the Act requires that the Director General of the Prison Service define professional ethics in the form of rules and regulations. This code of ethics should be based on moral standards and values, which describe how prison officers are to interact with their colleagues and with prisoners, and be appropriate for the nature of the profession. These legal requirements were met through Rules and Regulations No. 1/2010 on the code of ethics for Prison Service officers and staff, as issued by the Director General on 18 October 2010. Two sections in those Rules and Regulations focus specifically on human dignity. §2 of the Rules and Regulations refers to the most fundamental attributes of every human being – “Officers and staff shall do their work in such a manner so as to respect human rights and dignity, recognise people as unique individuals, and follow the policy of equal treatment”. §5 describes the obligation to act in a way that befits an officer, both while on and off duty, and to avoid situations that could violate the dignity of other people (Rules and Regulations on the code of ethics for Prison Service officers and staff, as issued by Director General on 18 October 2010).

At the European level, one might want to consider the Recommendation of the Committee of Ministers to Member States on the European Code of Ethics for Prison Staff dated 12 April 2012. It includes a number of guidelines for prison officers to govern their professional relationships with other people, including prisoners. The Recommendation requires that prison staff respect human dignity and treat their colleagues and prisoners with kindness and respect (Recommendation CM/Rec(2012) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the European Code of Ethics for Prison Staff, Committee of Ministers of the Council of Europe). The international law known as ‘soft law’, although not legally binding, also builds on the concept of dignity and emphasises its importance. Take, for instance, the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, known as the Nelson Mandela Rules.

ści podkreśla jej rolę. Jako przykład mogą posłużyć Wzorcowe reguły minimalne ONZ dotyczące postępowania z więźniami tzw. reguły Mandeli. Pierwsza reguła stanowi, że „wszyscy więźniowie traktowani będą z szacunkiem wynikającym z ich przyrodzonej godności i wartości, jako istot ludzkich” (Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami - Reguły Mandeli).

We wskazanych dokumentach wprost wybrzmiewa kategoria godności osoby ludzkiej. Godność, jako wartość powinna być afirmowana w codziennych kontaktach funkcjonariuszy z osobami pozbawionymi wolności, co w warunkach izolacji penitencjarnej stanowi duże wyzwanie.

Artykuł zmierza do ustalenia, w jaki sposób funkcjonariusze Służby Więziennej postrzegają godność osób pozbawionych wolności, a także wpływu cech socjo-demograficznych na ich deklaracje.

Metodologia badań własnych

Respondenci. Zbadano funkcjonariuszy, którzy pracują w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności. Wśród grupy 459 funkcjonariuszy 83% stanowili przedstawiciele działu ochrony, zaś 17% wychowawcy, czyli pracownicy działu penitencyjnego. Odsetek kobiet wśród respondentów wyniósł 8,3%, a mężczyzn 91,7%. Najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 26-30 lat (40,7%) i 31-39 lat (39,4%), co odzwierciedla strukturę wiekową populacji tej formacji mundurowej. Respondenci w wieku 20-25 lat i powyżej 40. roku życia stanowili odpowiednio 14,2% i 5,2% próby. Rozpiętość stażu pracy respondentów wynosiła od roku (7 osób) do 23 lat (2 osoby). Średnia stażu pracy wyniosła 4,29, zaś mediana 3 lata. 35,9% ankietowanych zadeklarowało co najwyżej 2-letni staż pracy, 33,3% powyżej 2 i mniej niż 5 lat, osoby ze stażem od 5 do 9 lat stanowiły 20,7% respondentów, zaś 9,2% miało ponad 9-letnie doświadczenie w służbie. 0,9% respondentów nie ujawniło stażu pracy. Stan cywilny został zdychotomizowany na potrzeby analiz do dwóch kategorii: żonaty/zamężny (68%) i nieżonaty/niezamężny (32%), przy czym ta druga kategoria obejmuje, ze względu na małe liczebności w próbie, poza kawalerami/pannami, także osoby owdowiałe, rozwiedzione i pozostające w separacji. 22,2% respondentów zadeklarowało uczestnictwo we Mszy Świętej lub nabożeństwach co najmniej raz w tygodniu, 18,5% kilka razy w miesiącu, 31,4% kilka razy w roku, natomiast 9,2% rzadziej niż raz w roku lub wcale.

Narzędzie i procedura badań. Badania socjologiczne zostały przeprowadzone z funkcjonariuszami Służby Więziennej w latach 2014-2015 w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kulach i Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu. Za pomocą ankiety audytoryjnej przebadano łącznie 475 osób. Po wstępnej analizie od-

Rule 1 is that “All prisoners shall be treated with the respect due to their inherent dignity and value as human beings” (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, or the Nelson Mandela Rules).

The documents above-mentioned address and emphasise directly the importance of human dignity. As a value, dignity needs to be affirmed during everyday interactions between prison officers and prisoners, and this can be a major challenge in confinement conditions.

The main goal of this article is to identify how Prison Service officers perceive the dignity of imprisoned people, as well as the influence of socio-demographic features on their declarations.

Research methodology

Participants. The study covered Prison Service officers who had worked in direct contact with prisoners. Of the 459 surveyed prison officers, 83% represented the Security Department, and 17% were rehabilitation officers representing the Penitentiary Department. Among all respondents, 8.3% were women and 91.7% were men. The largest age groups were people aged 26-30 (40.7%) or 31-39 (39.4%), which reflects the age structure of the population in this uniformed service. The respondents aged 20-25 and those aged 40+ accounted for 14.2% and 5.2% of the sample, respectively. The professional experience (work experience) of respondents ranged from a year (7 people) to 23 years (2 people). The average professional experience was 4.29 years, and the median was 3 years. As many as 35.9% of respondents declared having had up to 2 years of work experience, 33.3% between 2 and 5 years, 20.7% between 5 and 9 years, and 9.2% more than 9 years. And 0.9% of respondents did not disclose their work experience. For the purposes of our analyses, marital status was dichotomised into married (68%) and single (32%), with the latter group including, in addition to men and women who have never been married, also widows/widowers and divorced/separated men and women, due to the small number of such groups within the sampled population. As many as 22.2% of respondents declared that they went to Mass or some church service at least once a week, 18.5% a few times a month, 31.4% a few times a year, and 9.2% less than once a year or never.

Instrument and procedure

This sociological study was conducted on Prison Service officers in 2014-2015 at the Prison Service Training Centre in Kule, and at the Prison Service Main Training Centre in Kalisz. Using a group-administered questionnaire, we surveyed a total of 476 people. Following a preliminary analysis

powiedzi odrzucono ankiety, w których brakowało odpowiedzi w co najmniej 20% pytań. Analizom statystyczno-korelacyjnym zostało poddanych 459 ankiet. Analizę statystyczną przeprowadzono z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego SPSS. Kwestionariusz ankiety zawierał 78 pytań, łącznie z pytaniami metryczkowymi. Założono, że cechy społeczno-demograficzne będą różnicować funkcjonariuszy Służby Więziennej pod względem postrzegania i respektowania godności więźniów.

Wyniki badań

Poszanowanie godności więźniów pojawia się w różnych wytycznych postępowania dla funkcjonariuszy, zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim. Funkcjonariusze zostali zapytani, jak postrzegają więźniów. Czy uważają, że człowiek pozbawiony wolności jest taką samą osobą jak pozostający na wolności?

Tabela 1. Opinia na temat postrzegania więźnia, jako takiego samego człowieka jak osoby niepozbawionej wolności (N=459, dane w %)

Table 1. Opinions about perceiving prisoners as being as human as people outside prison (N=459, data expressed as %)

Czy Pana/i zdaniem więźni jest takim samym człowiekiem jak osoba niepozbawiona wolności?/ Do you believe prisoners to be as human as people outside prison?	%
zdecydowanie tak/ Definitely yes	25,3
raczej tak/ Generally yes	30,3
raczej nie (jest kimś gorszym)/ Generally no (they are inferior)	27,5
zdecydowanie nie/ Definitely not	8,5
trudno powiedzieć/ Hard to say	8,5
Ogółem/ Total	100

Źródło: opracowanie własne.
Source: Authors.

Ponad połowa funkcjonariuszy uważa, że skazany jest taką samą osobą jak ktoś, kto nie przebywa w jednostce penitencjarnej („zdecydowanie tak” 25,3%, „raczej tak” 30,2%). Jednak ponad jedna trzecia respondentów wskazała, że więźniowie stanowią gorszy element społeczeństwa („raczej nie” 27,5%, „zdecydowanie nie” 8,5%). 8,5% respondentów nie zajęło stanowiska w tej kwestii.

Aby zmienna mogła być analizowana na poziomie porządkowym, wyłączono z analizy odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Dział pracy istotnie wpływa na stosunek respondentów do więźniów ($p=0,000$). Wychowawcy częściej deklarowali, że więźniowie są takimi samymi osobami jak ludzie nie pozbawieni wolności („zdecydowanie tak” na poziomie 50,7% wobec 22,8% działu ochrony, „raczej tak” 37% wobec 32,3% działu ochrony). Więcej funkcjonariuszy działu ochrony niż wychowawców wyraziło opinię, że więźniowie są kimś gorszym, ale dominowały odpowiedzi umiarkowane („raczej nie” – 34% wobec 11%, „zdecydowanie nie” – 11% wobec 1,4% wychowawców). Można przypuszczać, że wynika to z trudnych doświadczeń funkcjonariuszy działu ochrony w bezpośredniej relacji z więź-

niów, we rejected the forms which lacked answers to at least 20% of the questions. Statistical correlation analyses were done on 459 forms. For our statistical analysis, we used the SPSS software. The questionnaire contained 78 questions including questions referring to the socio-demographic characteristics. We expected the socio-demographic characteristics to produce differences between Prison Service officers in terms of their perception of, and respect for, the dignity of prisoners.

Survey results

The issue of respect for the dignity of prisoners can be found in various conduct guidelines for prison officers, both Polish and European. The officers were asked how they perceived prisoners – whether they believed that a person who had been imprisoned was just like any other person living outside penitentiaries?

More than half of all prison officers believed that prisoners were as human as anyone outside prison (25.3% for “Definitely yes”, 30.2% for “Generally yes”). But more than 1/3 of respondents said that prisoners were inferior (27.5% for “Generally not”, 8.5% for “Definitely not”). And 8.5% of respondents did not take a position on this matter.

In order for this variable to be analysed along the ordinal scale, we excluded “Hard to say” answers from our analysis. The departments in which respondents worked significantly affected their attitudes towards prisoners ($p=0.000$). Rehabilitation officers were more likely to answer that prisoners were as human as people outside prison (50.7% for “Definitely yes”, compared to 22.8% in the Security Department, and 37% for “Generally yes” compared to 32.3% in the Security Department). Although, while compared to rehabilitation officers, more Security Department officers said that prisoners were inferior, the majority of answers were moderate (11% vs 34% for “Generally not”, and 1.4% vs 11% for “Definitely not”, for the two groups respectively). It can be assumed that this was due to the difficult experiences of

Tabela 2. Opinia na temat postrzegania więźnia, jako takiego samego człowieka jak osoby niepozbawionej wolności według działu pracy i stanu cywilnego (N=420, dane w %)**Table 2.** Opinions about perceiving prisoners as being as human as people outside prison by department and marital status (N=459, data expressed as %)

Czy Pana/i zdaniem więzień jest takim samym człowiekiem jak osoba niepozbawiona wolności?/ Do you believe prisoners to be as human as people outside prison?	Dział pracy/ Department		Razem/ Total	Stan cywilny/ Marital status		Razem/ Total
	ochrony/ Security	penitencjarny/ Penitentiary		nieżonaty/ niezameżna/ single	żonaty/ zameżna/ married	
zdecydowanie tak/ Definitely yes	22,8	50,7	27,6	16,7	33,0	27,6
raczej tak/ Generally yes	32,3	37,0	33,1	30,4	34,4	33,1
raczej nie (jest kimś gorszym)/ Generally no (they are inferior)	34,0	11,0	30,0	37,7	26,2	30,0
zdecydowanie nie/ Definitely not	11,0	1,4	9,3	15,2	6,4	9,3
Ogółem/ Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Istotność/ Significance:	$\chi^2=34,066$, $df=3$, $p=0,000$, $V=0,285$			$\chi^2=21,196$, $df=3$, $p=0,000$, $V=0,225$		

Źródło: opracowanie własne.

Source: Authors.

niami. Wychowawcy mają możliwość nagradzania więźniów, od ich opinii w dużej mierze zależy los skazanych, na przykład warunkowe przedterminowe zwolnienie. Z kolei dział ochrony koncentruje się na zapewnieniu bezpieczeństwa, a także sprawnej realizacji planu dnia, między innymi możliwości wykonania rozmowy telefonicznej przez więźniów. Odmowa spełnienia oczekiwań więźniów może skutkować agresywnym czy wulgarnym zachowaniem wobec funkcjonariuszy działu ochrony, a doświadczenie takich zachowań ze strony więźniów przekładać się na odpowiedzi respondentów.

Staż pracy również różnicuje w sposób istotny statycznie odpowiedzi respondentów ($p=0,002$). Rho Spearmana wynosi $-0,153$, co oznacza, że dłuższemu stażowi pracy towarzyszy więcej negatywnych opinii uznających, że więźniowie są kimś gorszym. Większa wysługa lat w jednostce penitencjarnej sprzyja, więc postrzeganiu więźniów, jako ludzi gorszych od osób cieszących się wolnością.

Częstotliwość uczestnictwa we Mszy Świętej lub nabożeństwach także istotnie różnicuje respondentów ($p=0,001$, Rho Spearmana wynosi $0,173$). Osoby regularnie praktykujące częściej uznawały, że więźniowie są takimi ludźmi, jak inni. Z kolei osoby praktykujące sporadycznie i niepraktykujące uważały, że osadzeni są osobami gorszymi od reszty społeczeństwa. Regularne uczestnictwo w praktykach religijnych przyczynia się do budowania bardziej pozytywnego obrazu drugiej osoby, niezależnie od jej czynów. Ludzie wierzący pokładają też większą ufność w możliwość przemiany człowieka.

Obowiązek poszanowania praw i godności człowieka wynika także z wytycznej, że postępowanie funkcjonariuszy i pracowników powinno odznaczać się uczciwością, honorem i szacunkiem dla innych, o czym informuje §3 Regulaminu Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej z 2010 roku. Sposób, w jaki funkcjonariusze zwracają się do więźniów, obrazuje ich stosunek do osadzonych.

Security Department officers related to their direct interactions with prisoners. Rehabilitation officers are able to reward prisoners, and their opinions largely decide the future of prisoners, including their release on parole. On the other hand, the Security Department focuses on ensuring safety and efficient implementation of the tasks scheduled for the day, such as telephone calls by prisoners. Their refusal to meet prisoners' expectations can produce violent or vulgar behaviour, and such experiences can translate into respondents' attitudes and survey answers.

Work experience also produced statistically significant differences in respondents' answers ($p=0,002$). Spearman's Rho was $-0,153$, which means that the longer the work experience, the greater the number of negative answers describing prisoners as inferior. In other words, over time, prison officers start perceiving prisoners as worse people than those living outside prison.

What also produced differences between respondents was the frequency of participation in Mass or church services ($p=0,001$, Spearman's Rho was $0,173$). Regularly practising believers were more likely to think that prisoners were as human as other people. And those who practised sporadically and non-believers considered prisoners to be worse than the rest of society. Regular participation in religious practices contributed to having a more positive image of other people, regardless of what they might have done. Practising believers were also more likely to think that people can change.

The obligation to respect the rights and dignity of all people is also guided by the principle that, in their behaviour, prison service officers and staff should be honest, honourable and respectful to others. This is provided for in §3 of the Rules and Regulations on the code of ethics for Prison Service officers and staff, as issued by Director General of the Prison Service in 2010. The manner in which officers address prisoners reflects the attitude of the former towards the latter.

Tabela 3. Sposób zwracania się funkcjonariuszy do więźniów (N=459, dane w %)
Table 3. How prison service officers address prisoners (N=459, data expressed as %)

W jaki sposób najczęściej zwraca się Pan/i do więźniów?/ How do you usually address prisoners?	%
na „Pan”/”Pani”/ using “sir/madam”	59,7
po nazwisku/ by their last name	22,2
inaczej ¹ / otherwise ¹	8,1
na „ty”/ you	6,3
po imieniu/ by their first name	2,8
using their pseudonyms	0,9
Ogółem/ Total	100,0

Źródło: opracowanie własne.
Source: Authors.

Prawie 60% funkcjonariuszy używa w kontaktach z więźniami zwrotu „Pan/Pani”. Jest to forma grzecznościowa, powszechnie stosowana w warunkach wolnościowych w relacjach z innymi ludźmi. Świadczy o szacunku wobec rozmówcy. Dość duży odsetek respondentów używa nazwiska więźniów (22,2%). Odpowiedzi „na ty” i „po imieniu” zostały rozdzielone, ponieważ „na ty” oznacza raczej zwracanie się do kogoś bez użycia jego imienia i zazwyczaj sprowadza się do wydawania poleceń.

Wśród zmiennych niezależnych dział pracy i staż pracy wpływają w sposób istotny statystycznie na odpowiedzi respondentów.¹²

Almost 60% of officers used “sir/madam” when addressing prisoners. This is a polite form of address, commonly used outside prisons in interactions between people. It shows respect towards the interlocutor. A fairly large proportion of respondents referred to prisoners by their last names (22.2%). The answers “you” and “by their first name” were included separately, because “you” means addressing someone without using their first name, and is usually used when giving instructions.

Of the independent variables, the departments in which respondents worked and their work experience were statistically significant in determining their answers.¹²

Tabela 4. Sposób zwracania się funkcjonariuszy do więźniów według działu pracy (N=459, dane w %) i stażu pracy (N=455, dane w %)

Table 4. How prison service officers address prisoners by department (N=459, data expressed as %) and work experience (N=455, data expressed as %)

W jaki sposób najczęściej zwraca się Pan/i do więźniów?/ How do you usually address prisoners?	Dział pracy/ Department		Razem/ Total	Staż pracy ² / Work experience ²	
	Ochrony/ Security	Penitencjarny/ Penitentiary		Średnia/ Mean	Odchylenie standardowe/ Standard deviation
na „Pan”/”Pani”/ using “sir/madam”	57,7	69,2	59,7	4,1136	3,49579
po nazwisku/ by their last name	24,1	12,8	22,2	4,2350	3,67455
inaczej/ otherwise	8,4	6,4	8,1	4,1944	3,26514
na „ty”/ you	7,1	2,6	6,3	4,5345	4,58634
po imieniu/ by their first name	1,6	9,0	2,8	7,5000	5,01664
używam pseudonimu/ using their pseudonyms	1,0	-	0,9	6,0000	3,55903
Ogółem/ Total	100,0	100,0	100,0	4,2868	3,67133
Istotność/ Significance:	$\chi^2=20,918$, $df=5$, $p=0,001$, $V=0,213$			$\chi^2=14,993$, $df=5$, $p=0,01$, $\text{Eta-kwadrat}=0,026$	

Źródło: opracowanie własne.
Source: Authors.

¹ Kategoria „inaczej” zawiera odpowiedzi: skazany, osadzony, więzień; złodziej; zależy, jaki jest to typ osadzonego; bezosobowo, np. proszę podejść; czasem na pan, czasem po nazwisku; w trzeciej osobie; pan + nazwisko; zależy od sytuacji; na pan/i, chyba, że więzień prosi, to inaczej.

² Średnie doświadczenie zawodowe dla każdej opcji. Staż pracy respondentów w zakładach karnych wpływa na sposób w jaki odnoszą się oni zazwyczaj do osadzonych.

¹ “Otherwise” includes such answers as convict, inmate, prisoner; thief; depends on what they have been imprisoned for; in an impersonal manner, such as please come up; sometimes using sir/madam, and sometimes by their last name; in third person; Mr/Ms + last name; depends on the situation; and using sir/madam, unless the prisoner asks me to address them otherwise

² For each option meaned average professional experience. How long our respondents work in penitentiaries influence the way they usually address imprisoned people.

Funkcjonariusze działu ochrony i wychowawcy są zróżnicowani pod względem sposobu zwracania się do więźniów. Więcej wychowawców zwraca się do więźniów w formie grzecznościowej „pan”/„pani” (69,2% wobec 57,7%), lecz warto podkreślić, iż ponad połowa funkcjonariuszy działu ochrony również używa tego sposobu. Natomiast wychowawcy rzadziej mówią do osadzonych po nazwisku (12,8% wobec 24,1%). Trochę więcej wychowawców niż strażników wskazało, iż zwraca się do skazanych po imieniu, natomiast dział ochrony częściej używa formy „ty”, jednak w tych dwóch przypadkach różnice procentowe nie są zbyt duże. Wychowawcy częściej stosują formy grzecznościowe niż dział ochrony. Ponownie należy wskazać na specyfikę i zakres działań obu działów, które mają wpływ wybór formy zwracania się do osadzonych. Wychowawcy starają się przygotować więźniów do funkcjonowania w warunkach wolnościowych, więc właściwa komunikacja i sposób prowadzenia rozmów może mieć na to wpływ. Z kolei dział ochrony pełni inną rolę. Pilnowanie porządku, wymaganie przestrzegania regulaminu w połączeniu z brakiem chęci współpracy więźniów nie zawsze zachęca do stosowania grzecznościowej formy, lecz mimo to większość funkcjonariuszy działu ochrony deklaruje praktykowanie takiego sposobu zwracania się.

Z badania wynika, że staż pracy wpływa na sposób zwracania się funkcjonariuszy do więźniów. Osoby z najwyższą średnią stażu pracy zwracają się do więźniów po imieniu (7,5) lub używają pseudonimu (6,0). Następne w kolejności jest mówienie „na ty” (4,53). Natomiast forma grzecznościowa „pan/pani” najczęściej jest stosowana przez osoby z najkrótszą średnią stażu pracy (4,11). W miarę wzrastania stażu pracy funkcjonariusze coraz lepiej poznają więźniów i mają coraz większe doświadczenie w kontaktach z nimi. Mają też świadomość tego, na ile mogą sobie pozwolić i w jakiej formie powinni zwracać się do konkretnych osób. Wydawać by się mogło, że rozmawianie z więźniami per „pan/pani” może przyczynić się do tego, że będą oni potrafili w warunkach wolnościowych w sposób właściwy nawiązywać kontakty z ludźmi i poprawnie funkcjonować. Z drugiej jednak strony należy uwzględnić indywidualne potrzeby każdej osoby. Czasami użycie imienia czy nawet pseudonimu przez funkcjonariusza może być lepiej odebrane i odnieść większy skutek niż stosowanie (sztucznego dla niektórych) tytułowania „pan”/„pani”. Taka umiejętność przychodzi jednak z czasem i wymaga dużego wyczucia miejsca, sytuacji i konkretnej osoby.

Ważną kwestią, która również została ujęta w zasadach etycznych funkcjonariuszy Służby Więziennej jest wskazanie, że funkcjonariusze powinni podczas pełnienia służby wykazywać się między innymi odwagą i ofiarnością, na co wskazuje § 7 Regulaminu Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. W jednostkach peniten-

Officers working in the Security Department and rehabilitation officers showed differences in terms of the manner in which they addressed prisoners. The latter were more likely to address prisoners using “sir/madam” (69.2% vs 57.7%), but it is important to note that more than half of the former also used this form of address. Rehabilitation officers were less likely to address prisoners by their last name (12.8% vs 24.1%). A slightly larger number of rehabilitation officers said that they addressed prisoners by their first name, while those in the Security Department were more likely to use “you”, but the percentage differences between these two forms were not very significant. Rehabilitation officers were more likely to use polite forms than Security Department officers. But again, it is important to bear in mind the specific nature and range of work in those two departments, as these affect the forms of address used in interactions with prisoners. Rehabilitation officers try to prepare prisoners for life outside prison, and the way such communication is handled might affect the outcome of such efforts. The Security Department’s function is different. When your role is to maintain order and demand that the rules be obeyed, you are not always inclined to use polite forms, especially when prisoners do not want to cooperate. Nevertheless, the majority of Security Department officers declared that these were the forms of address they used.

The research shows that the work experience influence the manner in which prison officers addressed prisoners. Those with the longest average work experience addressed prisoners by their first name (7.5) or used their pseudonyms (6.0). The next most popular form of address was “you” (4.53). And the polite form “sir/madam” was most frequently used by prison officers with the shortest average work experience (4.11). As their work experience increases, prison officers get to know prisoners better and become more skilful at interacting with them. They also have a better understanding of what they are allowed to do and how they should address specific people. It could seem that addressing prisoners by using “sir/madam” might help them establish proper relationships with other people and function correctly outside prison. But on the other hand, it is important to take into account the individual needs of each person. Prisoners may actually prefer being addressed by their first names or pseudonyms, and be more likely to listen, than when being called “sir/madam”, which might sound artificial to some. But this is a skill that is developed over time and requires fine judgement of the specific place, situation and interlocutor.

Another important issue that has been addressed in the ethical code for Prison Service officers is that when on duty, officers should show such qualities as courage and dedication. This is provided for in §7 of the Rules and Regulations on the code of ethics for Prison Service officers and staff, as issued by the Director General on 18 October 2010.

cyjnych mogą się zdarzyć sytuacje nadzwyczajne, naruszenie porządku czy nawet zagrożenie życia lub zdrowia personelu i więźniów. Ze względu na to, że ludzie są sobie równi z natury, życie każdego człowieka powinno być w tych trudnych sytuacjach chronione. Funkcjonariusze zostali zapytani, czy w sytuacji kryzysowej byłiby skłonni z narażeniem własnego życia stanąć w obronie życia innego funkcjonariusza i czy to samo byłoby w stanie zrobić dla więźnia.

Penitentiary institutions might face emergencies, order violations, or even situations when the health or lives of prisoners or staff are at risk. And since all people are by nature equal, the life of each person should be protected in such difficult situations. So we asked prison officers whether they would be likely to risk their own lives to protect the life of another officer, and whether they would be willing to do the same for a prisoner.

Tabela 5. Gotowość narażenia swego życia w obronie funkcjonariusza i więźnia (n=450, dane w %)

Table 5. Readiness to risk one's life to protect a fellow officer or a prisoner (n=450, data expressed as %)

Czy w sytuacji kryzysowej mającej miejsce w jednostce penitencjarnej jest Pan/i gotowy/a narażać swoje życie w obronie:/ Imagine an emergency in your penitentiary institution. Would you be willing to risk your life to protect	Funkcjonariusza/ A fellow officer	Więźnia/ A prisoner
Tak/ Yes	88,9	22,7
Nie/ No	8,1	68,6
Brak odpowiedzi/ No answer	3,0	8,7
Ogółem/ Total	100	100

Źródło: opracowanie własne.

Source: Authors.

88,9% respondentów zadeklarowało gotowość do obrony innego funkcjonariusza z narażeniem swojego życia. Jest to wynik po prostu wysoki, ale z drugiej strony może trochę zaniepokoić, bo 8,1% ankietowanych nie naraziłoby siebie, by w trudnej sytuacji stanąć w obronie życia współpracownika. W odniesieniu do kwestii gotowości obrony współpracownika nie zaobserwowano istotnego statystycznie zróżnicowania w zależności od zmiennych niezależnych.

Gdy to samo pytanie dotyczyło narażenia swojego życia przez funkcjonariusza dla ratowania więźnia, respondenci zajęli inne stanowisko. Zaledwie 22,7% funkcjonariuszy jest gotowych narażać swoje życie w obronie więźnia. Aż 68,6% ankietowanych zadeklarowało, że nie zaryzykują swojego życia, by stanąć w obronie osoby pozbawionej wolności.

Wśród zmiennych niezależnych stan cywilny i częstotliwość uczestnictwa we Mszy Świętej różnicują istotnie próbę badawczą. Z analizy zostały wyłączone braki danych.

Osoby pozostające w związkach małżeńskich częściej byłyby skłonne, by bronić więźnia z narażeniem własnego życia (28,2% wobec 17,8% u osób stanu wolnego). Jednak zdecydowana większość zarówno osób będących w związku, jak i wolnych nie naraziłaby własnej osoby, by uratować więźnia.

Częstotliwość uczestnictwa we Mszy Świętej czy nabożeństwach w sposób istotny statystycznie także różnicuje funkcjonariuszy pod względem ich gotowości do narażenia siebie w obronie więźniów. Osoby rzadko praktykujące i niepraktykujące wyrażały niechęć do poświęcania siebie dla więźniów w porównaniu do osób regularnie praktykujących (92,3% wobec 68,8%). Warto jednak zauważyć, że

As many as 88.9% of respondents said they were ready to protect their fellow officers by risking their own lives. This seems like a high percentage, but on the other hand it might be disturbing to learn that 8.1% of respondents would not put themselves at risk to save the life of their colleague in an emergency. When it comes to the readiness to defend a colleague, there were no statistically significant differences between the independent variables.

When the question was asked about risking their lives to save a prisoner, prison officers responded differently. Only 22.7% of them would be ready to do so. And as many as 68.6% of respondents said they would not risk their lives to defend a prisoner.

The independent variables that produced significant differences within the sample population were marital status and frequency of participation in Mass. The analysis did not take into account 'no data' cases.

Married persons were more likely than singles to risk their own lives to save prisoners (28.2% vs 17.8%). However, a substantial majority of both married and single respondents would not put themselves at risk to save prisoners.

What also produced statistically significant differences in terms of readiness to put oneself at risk to protect prisoners was the frequency of participation in Mass or church services. Compared to regularly practising believers, people who rarely practised and non-believers were unwilling to sacrifice themselves for the benefit of prisoners (92.3% vs 68.8%). Nevertheless, it is important to note that as many as 68.8% of those practising regularly also answered that they would not protect

Tabela 6. Gotowość narażenia swego życia w obronie więźnia według stanu cywilnego (N=419, dane w %) i częstotliwości uczestnictwa we Mszy/nabożeństwach (N=390, dane w %)**Table 6.** Readiness to risk one's life to save a prisoner by marital status (N=419, data expressed as %) and by frequency of participation in Mass/church services (N=390, data expressed as %)

Gotowość narażenia swego życia w obronie więźnia/ Readiness to risk one's life to protect a prisoner	Stan cywilny/ Marital status		Razem/ Total	Częstotliwość uczestnictwa we Mszy/ nabożeństwach/ Frequency of participation in Mass/church service				Razem/ Total
	nieżonaty/ niezameżna/ single	żonaty/ zameżna/ married		co najmniej raz w tygodniu/ at least once a week	kilka razy w miesiącu/ a few times a month	kilka razy w roku/ a few times a year	rzadziej niż raz w roku lub wcale/ less than once a year or never	
Tak	17,8	28,2	24,8	31,3	33,3	22,8	7,7	24,9
Nie	82,2	71,8	75,2	68,8	66,7	77,2	92,3	75,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Istotność:	$\chi^2=5,295$, $df=1$, $p=0,021$, $\phi=0,112$			$\chi^2=13,578$, $df=3$, $p=0,004$, $V=-0,187$				

Źródło: opracowanie własne.

Source: Authors.

aż 68,8% osób regularnie praktykujących też wskazało, iż nie broniłyby więźnia w sytuacji kryzysowej wymagającej zaryzykowania swojego życia.

prisoners in an emergency situation if they had to risk their own lives.

Dyskusja

Obowiązek poszanowania godności więźnia jest jednocześnie normą prawną, jak i deontologiczną, ponieważ znajduje swój wyraz nie tylko na gruncie przepisów prawa, ale również zasad etycznych odnoszących się do sposobu pełnienia obowiązków przez funkcjonariuszy Służby Więziennej (Cieplý, 2013). Obowiązuje, zatem nie tylko ze względów formalnych, ale i etycznych oraz służy kształtowaniu relacji w miejscu pracy na najwyższym poziomie. Ochrona godności człowieka pozbawionego wolności zwłaszcza w przepisach prawa jest przedmiotem dociekań naukowców (Por. Bielecki, 2018; Migdał, 2005; Hołda, 1988).

O potrzebie właściwych stosunków interpersonalnych między funkcjonariuszami a więźniami pisze Dariusz Sikorski. Komunikacja z więźniami umożliwia ukształtowanie obustronnej umiejętności tolerancji odmienności drugiej osoby, a także postawy szacunku i akceptacji dla skazanego takiego, jakim jest. Pomóc w tym mogą cechy pożądane we wzajemnych relacjach, między innymi wzbudzanie zaufania czy poczucie odpowiedzialności (Sikorski, 2004). Położenie większego akcentu na komunikację z więźniami podczas szkoleń zawodowych dedykowanych funkcjonariuszom może ułatwić relacje między tymi dwiema grupami.

Badania przeprowadzane wśród funkcjonariuszy pracujących w bezpośredniej styczności z więźniami zmiernają do ukazania ciężaru odpowiedzialności, ale także roli tych funkcjonariuszy w readaptacji społecznej więźniów. Funkcjonariuszom stawia się wysokie wymagania, którym muszą sprostać. Każdego dnia są konfrontowani z codziennym życiem więźniów, ich rozczarowaniami, niespełnionymi oczekiwaniami, niedotrzymanymi obietnicami czy powrotem skazanych do negatyw-

Discussion

Expressed not only within legal systems but also in ethical rules related to the code of conduct for Prison Service officers, the obligation to respect the dignity of prisoners is a codified, as well as deontological, law. Ergo, it is valid not only for official but also for ethical reasons, and serves to produce high quality workplace interactions. The issue of how to protect legally the dignity of persons who have had their freedom restricted has been the subject of scientific research (c.f. Bielecki, 2018; Migdał, 2005; Hołda, 1988).

The need for proper interpersonal relations between prison officers and prisoners has been explored by Dariusz Sikorski. Communication with prisoners can teach both parties of the interaction how to be tolerant of other people's distinctness, and promotes the attitude of respect and acceptance for prisoners as they are. What can support this are the qualities that are desirable in mutual relations, such as being trustworthy and having the sense of responsibility (Sikorski, 2004). By placing greater emphasis on communication with prisoners, professional training for prison officers can facilitate successful relationships between these two groups.

Studies carried out among prison officers who interact directly with prisoners are designed to show the burden of responsibility, as well as the role, of those officers in the social rehabilitation of prisoners. Prison officers have to meet demanding requirements. Each day, they are faced with day-to-day life of prisoners, their disappointments, unmet expectations, unfulfilled promises, or return to negative behaviour patterns. Often they have to intervene and keep their head cool to mitigate conflicts among prisoners. Their role is

nych wzorów zachowań. Nierzadko muszą interweniować i będąc opanowanymi łagodzić konflikty wśród więźniów. Muszą zapewnić bezpieczeństwo w jednostce penitencjarnej. Jednak bezpieczeństwo i porządek, w ich opinii, nie są celem samym w sobie. Dają one możliwość życia w jednostce bez lęku, jak również chronią pracowników przed atakami więźniów, a społeczeństwo przed próbami ucieczek i popełniania nowych przestępstw (Schroven, Walkenhorst, 2013). Praca Służby Więziennej ma przyczynić się do lepszego funkcjonowania osób opuszczających zakłady karne w warunkach wolnościowych, zwłaszcza zapobieżeniu powrotu do jednostki.

Z badań Katarzyny Samonek-Miazgi wynika, że wychowawca powinien szanować i chronić godność człowieka, z którym pracuje, nawet w sytuacji, gdy jest przez niego obrażany. Jednym z zadań wychowawców jest kształtowanie podstaw sumienia u więźniów, zatem sami wychowawcy powinni być ludźmi sumienia, którzy ciągle nad sobą pracują (Samonek-Miazga, 2005). Aby wykorzystać szansę na osiągnięcie celów więziennictwa, którą daje stały kontakt z więźniami, funkcjonariusze, którzy są najbliżej więźniów, muszą rozwijać wiedzę i niezłomne zrozumienie tego, że w każdym skazanym drzemie potencjał do rozwoju, który jest możliwy do rozbudzenia przez nakłanianie i zachęcanie do tego, by dać sobie szansę na lepsze życie po opuszczeniu murów więziennych (Mentz, 2013). Więźniowie, którzy czują się szanowani i poważnie traktowani przez pracowników, wykazują większą gotowość do otwartej komunikacji, a zaufanie wobec przedstawicieli instytucji wzrasta (Jesse, 2008). Tego samego mogą wymagać funkcjonariusze od więźniów, by stwarzać im warunki życia przybliżone do wolnościowych.

Filip Ciepły wskazuje na trzy praktyczne dyrektywy etyczne, które wynikają dla funkcjonariuszy z obowiązku poszanowania godności osoby pozbawionej wolności: trzeba pozwolić skazanym ponieść zasłużoną karę za przestępstwo, nie zmuszać ich do resocjalizacji i nie dodawać więcej cierpienia niż to konieczne (Ciepły, 2013). Respektowanie godności więźniów wymaga, zatem uznania ich autonomii w decydowaniu o swoim losie. Godność ludzka, zwłaszcza osób dotkniętych przestępstwem domaga się także, by sprawca poniósł konsekwencje, a kara musi się wiązać z pewną dolegliwością. Jednocześnie nie może ona przysparzać nadmiernej uciążliwości i naruszać godności sprawcy przestępstwa.

Na praktyczne wnioski dotyczące respektowania godności osób pozbawionych wolności wskazuje także Hille Haker. Jeżeli więźniowie będą traktowani, jako podmioty godności, pozwoli to na skierowanie ich uwagi na ofiary ich czynów karalnych. Wówczas pojawia się szansa na refleksję i odbudowanie utraconego zaufania w społeczeństwie (Haker, 2010). Ponadto, jeśli więźniom odmawia się uznania ich godności, doświadczają oni nie tylko wykluczenia

to ensure safety in their penitentiary institution. But safety and order are not, in their opinion, ends in themselves. They make it possible for life in the institution to be without fear, and protect prison personnel against attacks from prisoners and society against attempted escapes and new crimes (Schroven, Walkenhorst, 2013). The Prison Service are to support people who come out of prisons in their adjustment to functioning on the outside, and especially to prevent their return to prison.

In her study, Katarzyna Samonek-Miazga has argued that rehabilitation officers should respect and protect the dignity of the people with whom they work, even in situations in which they are insulted by such persons. And it is part of their job to encourage ethical attitudes among prisoners, so rehabilitation officers themselves should show such attitudes and constantly work to improve themselves (Samonek-Miazga, 2005). In order to take advantage of the opportunity to achieve the goals set for the prison system, which is afforded by the day-to-day interactions with prisoners, prison officers, who are at the forefront of those interactions, need to develop the understanding and unshakable belief that each person has the potential for growth, which can be unlocked through encouragement and support for giving themselves a chance for a better life once they leave prison walls (Mentz, 2013). Prisoners who feel respected and treated seriously by the prison staff tend to be more open to communication and have more trust in the representatives of the institution (Jesse, 2008). And conversely, this is what prison officers can expect from prisoners to provide them with living conditions that approximate those on the outside.

Filip Ciepły has identified three practical ethical guidelines for prison officers that stem from the obligation to respect the dignity of prisoners – prisoners need to be able to suffer the punishment they have deserved for their crimes, they must not be forced to rehabilitation, and they should not suffer more than necessary (Ciepły, 2013). Therefore, in order for the dignity of prisoners to be respected, it is important to recognise their autonomy in deciding about their lives. In addition, human dignity, especially in relation to people who have committed crimes, demands that the perpetrator suffer the consequences, and that the punishment involve some inconvenience. But at the same time, the punishment must not be excessively inconvenient or violate the dignity of the perpetrator.

Some practical proposals concerning the respect for the dignity of prisoners have also been made by Hille Haker. If prisoners are treated as having dignity, this allows their attention to be focused on the victims of their illegal actions. And this, in turn, affords an opportunity for contemplation and rebuilding of the lost public trust (Haker, 2010). Moreover, if prisoners are refused their dignity,

społecznego, ale i moralnego. Ekskluzja pociąga za sobą degradację człowieka (Haker, 2016). Wydaje się, że podstawowym sposobem inkluzji społecznej byłych więźniów jest uznanie ich godności i pozwolenie im na naprawienie wyrządzonych krzywd bez. Jednocześnie należy od nich wymagać respektowania godności innych ludzi, czyli oczekiwać zachowania społecznie akceptowanego.

W badaniach socjologicznych podejmujących kwestię godności ludzkiej postuluje się opisywanie sfery zagrożeń dla godności człowieka w relacjach interpersonalnych i kontekstach sytuacyjnych o charakterze instytucjonalnym. Obszar sytuacji poniżających czy zagrażających godności ludzkiej systematycznie się poszerza, dlatego istnieje potrzeba dalszych badań w tym obszarze (Mariański, 2016).

Warto kontynuować badania nad stosunkiem funkcjonariuszy Służby Więziennej do godności osób pozbawionych wolności, zwłaszcza z uwzględnieniem rodzajów i typów zakładów karnych.

Wnioski

W kontekście dokonujących się przemian więziennictwa wobec jego pracowników formułowane są duże oczekiwania o charakterze profesjonalnym i etycznym. Przede wszystkim osoby pracujące bezpośrednio z więźniami powinny podczas wykonywania obowiązków służbowych mieć świadomość, że kara pozbawienia wolności nie oznacza pozbawienia ich godności.

Większość funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z więźniami określa ich, jako tak samo wartościowych jak inni ludzie. Dział pracy, staż zawodowy i religijność różnicują odpowiedzi respondentów. Funkcjonariusze działu ochrony, osoby z dłuższym doświadczeniem zawodowym i mniej religijne postrzegają więźniów, jako ludzi gorszych od pozostających na wolności.

Funkcjonariusze kulturalnie zwracają się do więźniów, najczęściej używają formy grzecznościowej „pan/pani”, co daje podstawy do stwierdzenia, że więźniowie mogą poczuć się szanowanymi osobami. Jednocześnie taka forma świadczy o zachowaniu odpowiedniego dystansu do więźniów, co w tej pracy jest konieczne. Wychowawcy częściej niż pracownicy działu ochrony używają formy „pan/pani”, natomiast osoby z dłuższym stażem pracy częściej zwracają się po imieniu.

Prawie 90% ankietowanych wyraża gotowość do narażenia własnego życia w celu obrony swojego współpracownika i żadna zmienna niezależna nie wpływa na odpowiedzi respondentów, podczas gdy niemal 70% funkcjonariuszy nie jest gotowa narażać życia w obronie więźnia w analogicznej sytuacji. Respondenci pozostający w związku i regularnie praktykujący są bardziej skłonni zaryzykować życie w obronie skazanych. W żadnej z analizowanych kwestii nie wykazano istotnego zróżnicowania w zależności od płci.

they can experience not only social but also moral exclusion. And such exclusion contributes to human degradation (Haker, 2016). It seems that the primary way to socially include ex-prisoners is to recognise their dignity and to allow them to repair the damage they have caused. At the same time, they should be expected to respect the dignity of other people, i.e., to show that is socially acceptable behaviour.

Sociological studies into human dignity have postulated that threats to human dignity be described by reference to interpersonal relations and institutionalised settings. With the range of situations that might be qualified as humiliating or threatening to human dignity expanding regularly, there is a need for further research into this field (Mariański, 2016).

It is worth continuing the research about the attitudes of Prison Service officers towards the dignity of imprisoned people, especially living in different types of penitentiaries.

Conclusions

As the prison system is undergoing transformations, the prison staff is faced with heightened expectations, both professional and ethical. This is especially true for people interacting directly with prisoners who should do their work while keeping in mind that having to serve time does not mean losing one's dignity.

Most prison officers who work in direct contact with prisoners describe them as having the same value as other people. What makes respondents' answers differ are the department in which they work, and their professional experience and religiosity. Officers who worked in the Security Department, had longer professional experience, and were less religious, perceived prisoners as inferior to people living outside prison.

Prison officers address prisoners in a polite manner, usually using “sir/madam”, which suggests that prisoners can feel respected. This form of address also shows the appropriate detachment from prisoners, which is indispensable in this job. Rehabilitation officers are more likely than Security Department officers to address prisoners using “sir/madam”, and more senior ones are more likely to be on first name terms with prisoners.

Nearly 90% of respondents are likely to risk their own lives to protect their colleagues and no independent variable affects their answers, however almost 70% of prison officers are not ready to risk their lives to protect prisoners. Respondents who are in a relationship and are practising believers are more likely to risk their lives to defend prisoners. No significant differences were found between genders for either of the analysed contexts.

The quality of everyday behaviour in the professional work of prison officers depends largely on their attitudes towards other people and their dignity. Therefore, this key issue should be at the

Jakość zachowań codziennych w pracy zawodowej funkcjonariuszy zależy w dużej mierze od ich stosunku do drugiego człowieka, do jego godności, stąd ta podstawowa kategoria powinna znajdować się w centrum na każdym etapie rozwoju zawodowego tej formacji mundurowej.

core of each stage in the professional development of this uniformed service.

Literatura/ References:

1. Bielecki, M. (2018) . Ochrona godności osoby skazanej w prawie karnym wykonawczym. Wybrane aspekty. *Zeszyty Naukowe KUL*, nr 2, 159-178.
2. Cekiera, C. (2005). O godność i autorytet osoby w zakładach penitencjarnych – aspekt psychologiczny i historyczny. W: W. Woźniak (red.), *Przestępca i skazany nie tracą godności osoby* (s. 81-96). Oleśnica: Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej.
3. Ciepły, F. (2013). Poszanowanie godności skazanego w kontekście zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej. W: P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych: III seminarium z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”* (s. 30-39). Piła: Wydawnictwo Szkoły Policji.
4. Dubiel, K. (2009). Krótka historia resocjalizacji penitencjarnej. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce* (s. 27-33). Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
5. Fel, S. (2007). Prawa człowieka – rozwój idei, podstawa, treść i ochrona. W: S. Fel, J. Kupny (red.), *Katolicka nauka społeczna. Podstawowe zagadnienia z życia społecznego i politycznego* (s. 57-75). Katowice: Księgarnia św. Jacka.
6. Haker, H. (2016). *Restoring Human Rights and Dignity in Prisons – The Case of US Mass Incarceration*. W: R. van Eijk, G. Loman, T. W.A. de Wit (red.), *For Justice and Mercy. International Reflections on Prison Chaplaincy* (s. 209-228). Oisterwijk: Wolf Legal Publishers.
7. Haker, H. (2010). Die Würde des Menschen ist antastbar. W: L. Halbhuber-Gassner, W. Nickolai, C. Wichmann (red.), *Achten statt ächten (Straffälligenhilfe und Kriminalpolitik)* (s. 45-60). Freiburg: Lambertus Verlag.
8. Hołda, Z. (1988). Ochrona godności ludzkiej skazanego w toku odbywania kary pozbawienia wolności. *Palestra*, t. 32/nr 7, 114-127.
9. Jesse, J. (2008). Respekt, Transparenz und Konsequenz – Gedanken zur sozialen Sicherheit. *Forum Strafvollzug: Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe*, nr 3, 114-115.
10. Mariański, J. (2016). *Godność ludzka jako wartość społeczno-moralna: mit czy rzeczywistość. Studium interdyscyplinarne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
11. Mazurek, F. J. (2001). *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
12. Mentz, M. J. (2013). Der AVD aus der Sicht eines Anstaltsleiters, *Forum Strafvollzug: Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe*, nr 3, 151-153.
13. Migdał, J. (2005). Służba Więzienna – model a rzeczywistość. Próba oceny. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, nr 1, 139-151.
14. Regulamin nr 1/2010 Dyrektora Generalnego z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.
15. Recommendation CM/Rec(2012) 5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff, Komitet Ministrów Rady Europy, Pobrane z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cabb7, (dostęp 14.06.2019).
16. Samonek-Miazga, K. (2005). Rola etyki zawodowej funkcjonariuszy SW w pracy resocjalizacyjnej. W: J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska (red.), *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji* (s. 83-91). Lublin: Wydawnictwo KUL.
17. Schroven, G., Walkenhorst, P. (2013). Der AVD – Ein Berufsleben hinter Gittern. *Forum Strafvollzug: Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe*, nr 3, 139.
18. Sikorski, D. (2004). Znaczenie relacji osobowych w warunkach zakładu karnego. W: J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska (red.), *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji* (s. 89-106). Lublin: Wydawnictwo KUL.
19. Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz. 553 z późn. zm.).
20. Wódka, M. (2019). The category of freedom in Catholic social teaching. *Rozprawy Społeczne*, nr 13(1), 17-22, <https://doi.org/10.29316/rs.2019.02>.
21. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Pobrane z: https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Reguly_Mandeli.pdf (dostęp: 14.06.2019).